

خلاقیت

کتاب: لیلا شریفی پور رفسنجانی *

چکیده:

رهبری یک سازمان برای انطباق با تغییرات و به منظور بقا و رشد در محیط‌های جدید ویژگی‌های خاصی را می‌طلبد که عموماً مدیران برای پاسخ به آنها با مشکلات بسیاری مواجه می‌شوند یکی از مهمترین خصیصه‌ها که می‌تواند به رهبران و مدیران در پاسخ به این تغییرات کمک کند خلاقیت است. خلاقیت موضوعی است که سعی در تشریح و تفسیر ایده‌های نو در توانمندی‌های بیشتر سازمان دارد. مدیران برخوردار از خلاقیت، رهبران موثری هستند که اهداف را با حداکثر بهره‌وری و رضایتمندی و تعهد کارکنان محقق می‌سازد. با توجه به اهمیت خلاقیت در مدیریت، این مقاله به بررسی ابعاد خلاقیت و روش آموزش خلاقیت در سازمان می‌پردازد.

واژگان کلیدی:

خلاقیت^۱ - نوآوری^۲ - فنون خلاقیت^۳ - خلاقیت فردی^۴ - خلاقیت گروهی^۵ - موانع خلاقیت^۶

مقدمه:

اگر ایده نو وارد سازمان‌ها نشود رو به زوال می‌روند و اگر خودمان خلق نکنیم باید برده آنچه دیگران خلق کرده‌اند باشیم و اگر از بلندترین مکان زندگی کنونی به گذشته‌نگاهی بیاندازیم در خواهیم یافت که زندگی کنونی چقدر از نظر امکانات با گذشته فرق کرده است.

خلاقیت همانند سایر استعدادهای بشری برای رشد و شکوفایی نیاز به دو شرط اساسی دارد.

الف) وجود آن استعداد که البته در تمام افراد ولی با تفاوتیایی یعنی کم و زیاد وجود دارد.
ب) محیطی مناسب برای رشد و شکوفایی آن استعداد (کرمی، ۱۳۸۱: ۶)

سعادت (۲۴۲: ۱۳۷۳) مطرح می‌کند: امروز تشخیص داده شده است که قدرت آفرینش در هر زمینه‌ای بستگی به این توانایی دارد که فرد بتواند به پدیده‌ها با دیدی تازه بنگرد و در آنها چیزهایی را ببیند که دیگران ندیده‌اند و یا طوری دیگر دیده‌اند. نوآوری عبارت است از به مرحله اجرا در آوردن خلاقیت. بدون نوآوری خلاقیت هرگز عملی نمی‌شود.

دیدگاه اسلام در خصوص خلاقیت:

معمولاً یکی از پایه‌های خلاقیت و نوآوری طیران فکر در بی

کسب کرد می توان به شغل خود، چالش و هیجان بیشتری بخشید. پیگیری آرزوها و احتمالات باعث ایجاد احساسات نیروبخشی چون حس ماجراجویی حوادث غیرمترقبه، لذت و تفریح می شوند. با بکارگیری مهارت های حل خلاقانه مساله، راه حل نوآورانه و افکار جدید برای حل مساله یا نیاز مشخص به ذهن خطور می کند چنین افکاری کاملا از راه حل های معمول متمایز بوده و دارای کیفیت بالاتری می باشند (لامزین، ۱۳۸۱).

عامل سن در خلاقیت

به گفته لاتون "خلاقیت سن نمی شناسد" اگر کوشش کم شود خلاقیت هم کم می شود. سامرست موام گفته است "قدرت تصور با تمرین رشد می یابد و بر خلاف اعتقاد عمومی در افراد مسن تر نیرومندتر از جوانان است".

عامل جنسیت در خلاقیت

اسبورن (۱۳۷۱) می گوید: بر خلاف قدرت جسمی که زنان ضعیف تر از مردان هستند از نظر خلق ایده های بدیع زنان قوی تر از مردان هستند زنان کمی هستند که از وسعت قدرت خلاق خویش که می توانند مورد استفاده قرار دهند با خبر باشند و وظیفه و علاقه محرک وی است ولی رکورد خلاقیت مربوط به مردان است چون زنان نتوانسته اند بالهای خویش را بگسترانند مردان با خصوصیات مونث حل می کنند، زنان با خصوصیت مذکر بیشتر، در حل مسائل، بهتر از زنانی که خود را با نقش مونث شناسایی می کنند هستند.

عامل تحصیلات در خلاقیت

اسبورن (۱۳۷۱) می گوید: بنابر تحقیقات انجام شده خلاقیت با تحصیلات رابطه ندارد و بیشتر افراد بی سواد و یا کم سواد چیزهای جدیدی خلق کرده اند.

عامل کوشش در خلاقیت:

در زمینه خلاقیت نه وسعت دانش و نه نیروی استعداد ما تاثیری به اندازه اثر نیروی محرک ما دارد در مورد خلاقیت آنکه حرکتش بیشتر باشد نیروی خلاقیتش هم بیشتر است.

مراحل خلاقیت:

مقیم (۱۳۸۰) می گوید: بطور کلی خلاقیت فرآیندی است که دارای چند مرحله است.

مرحله اول: آمادگی: شامل توجه دقیق و متمرکز بر روی مسائل تحت بررسی و شاخص های مختلف آن به منظور حل مسئله است.

مرحله دوم: نهفتگی (خواب بر روی مساله): عبارتست از زمان تفکر و واکنش.

مرحله سوم: مرحله اصرار و پافشاری: در این مرحله تلاشها بیشتر می شود.

مرحله چهارم: مرحله بینش و بصیرت: نتیجه مرحله نهفتگی و

انتهاست. خیالبافی و مطرح کردن آرزوهای عملی و غیرعملی منشاء بسیاری از خلاقیت ها شده است. دین مبین اسلام، دینی فطری و مبتنی بر نهاد پاک انسانی و منطقه و استدلال می باشد. قرآن مجید کتاب الهی در هیچ یک از آیات خود انسانها را دعوت به پذیرش کورکورانه مطلبی ننموده است. از نظر قرآن دانایان همواره بر نادانان ترجیح مطلق دارند.

"قل هل یستوی یعلمون و الذین لایعلمون انما یتذکر اولوالالباب" (زمر آیه ۹)

"بگو آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند مساوی هستند، فقط خردمندان عالم آگاه بر این مطلبند".

"هل یستوی الاعمی والبصیر افلاتتفکرون" (انعام، آیه ۵۰)

آیا فرد بینا و نابینا با هم برابرند؟ چرا فکر نمی کنید. بنابراین تفکر کردن و از قوه خلاقیت خویش بهره گرفتن سعادت و رهایی است و غیر آن ضلالت و نادانی و به قهقرا رفتن است.

"أفضل العبادۃ التفکر" (کافی، ۵۵۶/۲) بهترین عبادت تفکر است. "لاعباده کالتفکر" (امامی طوسی، ۹۷۱۴۵/۱) هیچ عبادتی مانند تفکر نیست.

خلاقیت و مفهوم آن:

از خلاقیت تعاریف متعددی شده است.

رضائیان (۱۳۸۰: ۲۶۰) به نقل از صاحب نظران ذیل می نویسد:

هربرت فوکس می گوید: "فرآیند خلاق به هر نوع تفکری گفته می شود که مساله را به طریق مفید و بدیع حل کند".

جرج سیدل معتقد است: "توانایی ربط و وصل موضوعات از اصول مبحث استفاده خلاق از ذهن می باشد، البته مهم نیست در چه حوزه یا زمینه ای باشد".

ابراهیم مزالو می گوید: "از یک تاجر آموختم که برپایی یک سازمان تجاری می تواند فعالیت خلاق باشد از یک ورزشکار نوجوانی آموختم که حمله ای کاری (در بازی) می تواند مانند یک محصول یا سرودن غزلی زیبا باشد و باید به همان روحیه خلاق با آن برخورد شود".

مقیم (۱۳۸۰) خلاقیت را چنین تعریف می کند "توانایی تلفیق ایده ها به شیوه ای منحصر به فرد برای برقراری ارتباط غیرمعمول بین ایده های مختلف".

الوانی (۱۳۷۳) می گوید: "خلاقیت پیدایی و تولید یک اندیشه و فکر نو است".

رضائیان (۱۳۷۰) می گوید: "خلاقیت عبارتست از: بکارگیری تواناییهای ذهنی برای ایجاد فکر یا مفهوم جدید".

فواید داشتن مهارت های حل خلاقانه مساله:

این مهارت ها باعث غنای زندگی می شود زیرا از این مهارت های تفکر می توان در منزل، به هنگام تفریح و بخصوص در رابطه با دیگران استفاده کرد. می توان در زمینه شغلی موفقیت های بیشتری

خواهد بود (مقیمی، ۱۳۸۰).

۷- نظارت و مراقبت:

افراد گر احساس کنند که چشمانی مراقب اوست کمتر خلاق خواهند بود باید تلاش شود اگر مراقبتی هم صورت می گیرد بدون اطلاع او باشد (مقیمی، ۱۳۸۰).

۸- پاداش:

پاداش مالی خوب است ولی بشتر افراد بدنبال رضایت درونی هستند. (مقیمی ۱۳۸۰).

۹- رقابت:

افرادی که با دیگران رقابت می کنند کمتر خلاق هستند چون آزادی آنها برای کشف حوزه های جدید محدود است (مقیمی، ۱۳۸۰).

۱۰- انتخاب محدود:

کسانی که در انتخاب چگونگی انجام کار محدود هستند، کمتر خلاقند (مقیمی، ۱۳۸۰).

نتیجه گیری:

همه ی افراد دارای خلاقیت هستند مقدار آن می تواند متفاوت باشد داشتن خلاقیت باعث می شود فرد از زندگی خود لذت بیشتری ببرد و باعث پیشرفت اجتماع می شود عواملی در خلاقیت نقش ندارند مانند سن - جنس - تحصیلات فقط آنچه نقش زیادی در خلاقیت دارد و کار و کوشش است.

مراحل خلاقیت شامل: آمادگی - نهفتگی - اصرار و پافشاری - بینش و بصیرت - رسیدگی و تحقیق است و فنون خلاقیت عبارتند از تحرک مغزی - ارتباط اجباری - تجزیه و تحلیل مورفولوژیک - گردش تخیل - سئوالات ایده برانگیز - تکنیک گروه اسمی - الگوبرداری از طبیعت تفکر موازی و موانع خلاقیت ۱- عکس العمل منفی ۲- عادات پیشین ۳- دلسرد کردن خود ۴- تمایل به هم رنگ جماعت شدن ۵- کمرویی ۶- ارزیابی افراد بر مبنای انتظارات ۷- نظارت و مراقبت ۸- پاداش ۹- رقابت ۱۰- انتخاب محدود.

برای رسیدن به خلاقیت باید:

۱- تلاش و کوشش بیشتری داشت.

۲- موانع خلاقیت را از میان برداشت. ■

منابع:

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- اسپورن، الکس ۱۳۷۰ پرورش استعداد همگانی ابداع خلاقیت ترجمه: حسن قاسم زاده، چاپ دوم، انتشارات نیلوفر، تهران.
- ۳- الوانی، میرمهدی ۱۳۷۱ مدیریت عمومی انتشارات شرنی، تهران.
- ۴- اصول کافی، (۱۳۸۳).
- ۵- رضانیان، علی (۱۳۸۰). اصول و مدیریت چاپ دوازدهم انتشارات سمت.
- ۶- مزین، ادوارد (مهر ۱۳۸۱). نشر اطلاع رسانی، ویژه استادان گروه معارف.

*کارشناسی ارشد مدیریت دولتی

هیات علمی دانشگاه پیام نور رفسنجان

آمادگی است و حاصل تلاش های بی وقفه در جهت یافتن راه حل منحصر بفرد برای مساله است.

مرحله پنجم: رسیدگی و تحقیق: اکنون بینش یا ایده جدید برای اطمینان از اینکه معتبر و مناسب است، مورد آزمون قرار می گیرد.

فنون خلاقیت و نوآوری:

الوانی (۱۳۷۳) معتقد است: زمانی فنون خلاقیت ثمربخش می گردند که زمینه مساعد و مناسبی برای نمود آنها فراهم آمده باشد.

فنون ذیل صرفنظر از فردی یا گروهی بودن آن بیان شده اند.

۱- تحریک مغزی

۲- ارتباط اجباری

۳- تجزیه و تحلیل مورفولوژیک

۴- گردش تخیلی

۵- سئوالات ایده برانگیز

۶- تکنیک گروه اسمی

۷- الگوبرداری از طبیعت

۸- تفکر موازی

موانع خلاقیت:

۱- عکس العمل منفی

هر پیشنهاد جدید که با عکس العمل منفی و پاسخ مواجه شود می توان اشتباه جلوه داد (اسپورن ۱۳۷۱).

۲- عادات پیشین:

عادات پیشین مانع حل مسائل اند در نتیجه تحصیلات و تجارب، عامل بازدارنده ای در ما ایجاد می شود که طرز فکر ما را به سوی جمود می کشاند (اسپورن، ۱۳۷۱).

۳- دلسرد کردن خود:

دلسرد کردن خود به عنوان یک عامل بازدارنده است همچنین دلسرد کردن به وسیله دیگران هم عامل بازدارنده ای است (اسپورن، ۱۳۷۱).

۴- تمایل به هم رنگ جماعت شدن:

تمایل به هم رنگ جماعت شدن خلاقیت را از بین می برد (اسپورن، ۱۳۷۱).

۵- کمرویی:

سرچشمه کمروئی تردیدهای واقعی افراد درباره استعداد و خلاقیتشان است شکسپیر می گوید: "چنین تردیدهایی خائن اند و باعث می شوند که نتایج نگوئی را که ممکن است و در صورت نبودن ترس از کوشش بدست آوریم از دست بدهیم" (اسپورن، ۱۳۷۱).

۶- ارزیابی افراد بر مبنای انتظارات:

اگر فرد احساس کند کار او ارزیابی می شود براحتی نمی تواند فعالیت کند چرا که در این شرایط فقط بدنبال برآوردن انتظارات